

VERSLAG

VAN DE VOLKSKUNDE-COMMISSIE
DER KONINKLIJKE NEDERLANDSE AKADEMIE
VAN WETENSCHAPPEN TE AMSTERDAM
OVER 1976

OVERDRUK UIT HET JAARBOEK DER KONINKLIJKE
NEDERLANDSE AKADEMIE VAN WETENSCHAPPEN
1976

Leden van de Volkskundecommissie:

Mw. Prof. Dr. A. M. E. Draak, voorzitter; Prof. Dr. A. J. Bernet Kempers, Prof. Dr. H. L. Cox, Prof. Dr. M. W. Heslinga, Dr. J. H. Jager Gerlings, Prof. Dr. L. Onvlee, Dr. J. M. G. van der Poel, Prof. Mr. J. Th. de Smidt, mw. Marie M. Veldhuyzen, U. E. E. Vroom, mw. Prof. Dr. H. Wagenaar-Nolthenius, leden; J. J. Voskuil, secretaris.

Medewerkers aan het Volkskundebureau:

J. J. Voskuil, J. A. Baarspul, A. J. Dekker, R. E. Künzel, mw. J. Jobse-van Putten, mw. G. W. M. Rave (tot 1 december), mw. M. L. C. van Zuijlen, mw. J. J. Schell, mw. M. H. P. Lucassen (vanaf 1 december), P. de Nijs (vanaf 1 december).

Medewerkers aan het Volksliedarchief:

A. Doornbosch, F. H. Matter, H. B. A. Rave, mw. M. van Winkoop-Deurvorst, C. A. Höweler, mw. R. N. Barkmeijer (vanaf 17 mei).

Medewerkers in algemene dienst:

Mw. C. Batelaan, boekhouding en administratie; mw. L. van Immerzeel, bibliotheek; H. J. Beekveldt, correspondentencontact en -administratie; J. P. Wiegmans, tekenaar.

Publikaties:

Volkskundig Bulletin, uitgave van de Volkskunde-commissie van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen te Amsterdam. Redactie: J. J. Voskuil en A. Doornbosch.

Bijdragen en Mededelingen der Volkskundecommissie van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen te Amsterdam. Amsterdam (B.V. Noord-Hollandse Uitgevers Maatschappij).

Volkskunde-atlas voor Nederland en Vlaams-België, onder redactie van J. Theuwissen en J. J. Voskuil. Antwerpen-Utrecht (Standaard Wetenschappelijke Uitgeverij).

Volkskundecommissie

VERSLAG OVER 1976

Commissie

Op 15 januari overleed de heer Prof. Dr. H. Wagenvoort. De heer Wagenvoort was lid van de Volkskundecommissie vanaf 1948 en haar voorzitter van 1951 tot 1957, het jaar waarin hij zich mede in verband met het bereiken van de 70-jarige leeftijd uit de commissie terugtrok. Gedurende de 21 jaar van zijn lidmaatschap nam hij, als enige classicus en door zijn veelzijdige belangstelling, een bijzondere plaats in. Zijn besluit om zich terug te trekken werd dan ook nog jaren lang als een verlies gevoeld, waaraan zijn overlijden opnieuw herinnert.

De heer Meertens zag zich om gezondheidsredenen gedwongen zijn lidmaatschap op te zeggen. Door dat besluit verloor de commissie haar oudste lid (naar anciënniteit) en haar meest ervaren lid. Hij was secretaris van de commissie vanaf 12 november 1934, de dag waarop zij werd ingesteld, toen nog als subcommissie van de Dialectencommissie, tot 30 september 1965, toen hij zijn functie van directeur van het bureau van de Centrale Commissie neerlegde. Met ingang van die datum werd hij benoemd tot buitengewoon lid en na zijn benoeming tot lid van de KNAW tot gewoon lid. Als bewijs van erkentelijkheid voor de grote verdiensten die hij voor het werk van de commissie heeft gehad, werd hij in de vergadering van 19 januari tot erelid benoemd.

De commissie vergaderde op 19 januari.

Vragenlijsten

In december verzond het bureau der commissie vragenlijst no. 45, met vragen over de warme maaltijd vóór 1920, ter aanvulling van de eerder, op lijst 43, gestelde vragen over het broodgebruik en, op lijst 38, over het gebruik van vetten en oliën bij het bereiden van spijzen. De antwoorden op deze vragen moeten tezamen een beeld geven van de voedingsgewoonten in het begin van deze eeuw en van de daarin voorkomende regionale verschillen, en tevens als achtergrond dienen bij de verklaring van die verschillen.

Op 31 december 1976 waren in totaal 48.514 lijsten op het bureau aanwezig, als volgt verdeeld: de aantallen van de lijsten 1 t/m 32, 34 en 37 t/m 39 bleven ongewijzigd; van de andere lijsten zijn de aantallen nu: lijst 33: 892 exx. (+1); lijst 35: 866 exx. (+1); lijst 40: 694 exx. (+4); lijst 41: 1042 exx. (+6); lijst 42: 510 exx. (+7); lijst W & Z 3: 164 exx. (+5); lijst 43: 620 exx. (+110); lijst 44: 516 exx. (+516). In de loop van het jaar werden 650 vragenlijsten ontvangen.

Volkskunde-atlas

Het besluit van de heer Meertens om zich terug te trekken uit de Volkskundecommissie had mede zijn uittreden uit de redactie van de Volkskunde-atlas tot gevolg. Meertens is de grondlegger van de atlas. Bij de instelling van de Volkskundecommissie in 1934 kreeg hij als opdracht om de samenstelling voor te bereiden, waarbij hij kon beschikken over het medewerkersapparaat dat hij zelf voor

de Dialect-atlas in de vier voorafgaande jaren had opgebouwd en van de ervaring die hij daarbij had opgedaan. Zijn belangrijkste voorbeeld was de Atlas der deutschen Volkskunde, waarvan de eerste aflevering in 1936 verscheen. Hij ijverde bovendien voor een nauwe samenwerking met de Vlaamse onderzoekers en werkte, toen die tot stand was gekomen, samen met Maurits de Meyer de plannen verder uit. De geschiedenis daarvan beschreef hij in de inleiding tot de eerste aflevering in 1959, waarna onder hun leiding nog drie afleveringen volgden. In diezelfde periode had hij bovendien een actief aandeel in de uitwerking van de plannen voor een Europese Atlas, waarvan hij vele jaren de secretaris was. Kort voor hij ziek werd, legde hij die laatste functie neer en begon hij erover te denken om zich, in verband met zijn leeftijd, ook uit de redactie van de Nederlands-Vlaamse atlas terug te trekken. Zijn ziekte heeft dat besluit, waarvan de commissie met spijt kennis heeft genomen, verhaast.

Volkskundig Bulletin

Van het Volkskundig Bulletin verschenen de nummers 2,1 (augustus 1976) en 2,2 (december 1976).

Nederlandse Volkskundige Bibliografie

In de reeks Nederlandse Volkskundige Bibliografie verscheen deel XXI (gedateerd op 1975) van G. Bax-Debucquoy voor de Leuvense studententijdschriften (1839-1960) (op titelblad 1839-1860).

Vergaderingen en congressen; commissies

De secretaris nam van 20-23 september deel aan de zesde werkbijeenkomst van de Europese Atlas in St. Pölten (Oostenrijk).

De heer Baarspul vertegenwoordigde het bureau op de bijeenkomst der sub-commissies lokale en regionale geschiedenis, historische geografie, genealogie en volkskunde, ter voorbereiding van een werkgemeenschap lokale en regionale geschiedenis in het kader van het Verbond van Historische Onderzoekers, op 13 oktober in Amsterdam.

Op 17 november hield de heer Doornbosch in Arnhem voor de Vereniging Vrienden van het N.O.M. een lezing over het nog in de herinnering voortlevende volkslied.

De heer Dekker hield op 23 november een lezing over de geschiedenis van het volksverhalen-onderzoek in Nederland in het kader van een Studium Generale van de Rijks Universiteit te Utrecht.

De heer Künzel trad toe als lid tot de werkgemeenschap middeleeuwen van het Verbond van Historische Onderzoekers.

Medewerkers vragenlijsten

Er werden medewerkersbijeenkomsten belegd in Hoorn (28 maart) en Hengelo (16 oktober).

Veldwerkers

Voor het roggebroodonderzoek werden 4 verslagen ingezonden door A. C. Spil voor het volksverhalenonderzoek 3 verslagen door H. Engelbertink.

Volkskundebureau

Mw. G. W. M. Rave nam ontslag per 1 december. Zij was vanaf 1 januari 1972 op het bureau werkzaam als documentaliste, sinds 1 oktober 1974, op haar eigen verzoek, voor halve dagen. In haar plaats en in de tweede vacature, die kon worden geschapen door het samenvoegen van de ruimten in een aantal slechts gedeeltelijk vervulde posten op de personele begroting, werden aangesteld, eveneens per 1 december, mw. M. H. P. Lucassen en de heer P. de Nijs. In los dienstverband werkten mee de heer R. de Leve, mw. E. H. Neuteboom-Visser, mw. G. Rave-Schaafsma en de heer F. M. A. v. d. Wiel.

De werkzaamheden in de bibliotheek, het knipselarchief en de trefwoorden-catalogus vonden normaal voortgang. Er werd begonnen met de opbouw van een archief van schriftelijke copieën van geluidsbanden die in het bezit zijn van het Volkskundebureau. Aan de reeds bestaande copieën werden toegevoegd afschriften van vijf banden die werden opgenomen ten behoeve van het broodonderzoek en van het onderzoek naar de landbouwgereedschappen, respectievelijk uit Den Ham, Tjamsweer, Bovensmilde, Roswinkel en Varseveld. De afschriften van de opnemingen in Tjamsweer en Bovensmilde werden bovendien herschreven voor een eventuele publicatie.

Aan het geluidsbandenarchief werden drie interviews toegevoegd, één met de heer B. M. Jansen uit Varseveld ten behoeve van het onderzoek naar de eg en het broodonderzoek, één met de heer W. Bijlsma uit Bovensmilde ten behoeve van het broodonderzoek, en één met een groep oudere inwoners uit Roswinkel ten behoeve van het volksverhalenonderzoek.

In de loop van het jaar werden 86 verzoeken om inlichtingen ontvangen, waarvan 10 uit het buitenland. Het bureau ontving 47 bezoekers en een groep studenten uit Münster (Duitsland), onder leiding van prof. dr. H. Siuts.

De bewerking van de op vragenlijst 38 binnengekomen gegevens over oliën en vetten voor de Europese Atlas werd op dezelfde wijze voortgezet. Een eerste terreinverkenning met 7 kaarten werd afgedrukt in het derde nummer van het Volkskundig Bulletin (no. 2,1, aug. 1976, blz. 1-23). Een overzicht van de antwoorden die betrekking hadden op het vet dat op het brood werd gesmeerd, gecombineerd met de antwoorden op een daarnaar gestelde vraag op vragenlijst 43, werd gepubliceerd in de Mededelingen van het Instituut (no. 28, dec. 1976), met een kaart van de verspreiding van het stroopvet.

Voor het broodonderzoek werden nog 4 bakkers bezocht en 1 interview op de band opgenomen. Ter aanvulling van de gegevens binnengekomen op vragenlijst 43 werden bovendien 120 interviews afgenomen in 54 bejaardentehuizen verspreid over het gehele land met uitzondering van de drie noordelijke provincies, zuid-Limburg en een groot deel van Zeeland. Voorts werden er proefkaarten getekend van het broodverbruik omstreeks 1900-1920 (op grond van de antwoorden op vragenlijst 43), van het broodverbruik in 1935-1936 (op grond van gegevens van het Centraal Bureau voor Statistiek), van het broodverbruik omstreeks 1955 (op grond van de antwoorden op vragenlijst 19), van de broodomzet omstreeks 1900-1930 (op grond van een enquête onder ongeveer 300 bakkers in samenwerking met de Commissie Bakkerij Historie en aangevuld met de gegevens uit door de heer A. C. Spil afgenomen interviews), en van de percentages mensen die tussen 1900 en 1920 meel of deeg aan de bakker leverden en die zelf bakten (eveneens

op grond van de antwoorden op vragenlijst 43). Tenslotte werd een begin gemaakt met het literatuuronderzoek naar het broodverbruik in het verleden en met het bijeenbrengen van de gegevens uit de stedelijke keuren.

Volksliedarchief

In de plaats van mw. H. M. Welter, die per 1 januari ontslag heeft genomen, is met ingang van 17 mei 1976 als administratief ambtenaar aangesteld mw. R. N. Barkmeijer. In los dienstverband werkte de heer E. A. Rekers.

Het bleek noodzakelijk de bibliografie van het Nederlandse Kerklied, die thans zijn voltooiing nadert, uit te breiden met alle overige vóór 1800 gedrukte liedbronnen met muziek. De werkzaamheden aan de trefwoordencatalogus en de internationale balladentypencatalogus vonden normaal voortgang.

Voor het onderzoek naar de achtergronden van de activiteiten van de huidige zang- en dansgroepen op Terschelling werden enkele meerdaagse bezoeken aan het eiland gebracht. Van de ruim 300 vragenlijsten die werden overhandigd aan de leden van de groepen is ruim 70% ingevuld. Er werden op Terschelling tot nu toe enkele tientallen interviews afgenomen.

Tengevolge van de werkzaamheden op Terschelling konden elders in het land slechts 51 zegslieden worden bezocht. Hierbij werden 104 liederen en liedfragmenten opgenomen en 6 interviews afgenomen. Verder werden 40 in het bezit van een van de zegslieden zijnde liedbladen uit het begin van de negentiende eeuw gekopieerd. Het aantal in Nederland te bezoeken adressen steeg van 177 tot 192.

Er werden 211 schriftelijke en telefonische verzoeken om inlichtingen beantwoord en 309 bijdragen aan het handschriftenarchief toegevoegd. Het Volksliedarchief ontving 68 bezoekers, waaronder een groep studenten van de opleiding Schoolmuziek van het Conservatorium te Arnhem.

Financiën

Voor het financiële beheer verwijzen wij naar de rekening en verantwoording van de Centrale Commissie.

A. M. E. DRAAK, *voorzitter*

J. J. VOSKUIL, *secretaris*